

RELIGINIS TURINYS IR JO PROFANACIJA ŠIUOLAIKINIUOSE KALĖDINIUOSE IR VELYKINIUOSE SVEIKINIMUOSE: FOLKLORINIŲ SMS ŽINUČIŲ ANALIZĖ

GRAŽINA SKABEIKYTĖ-KAZLAUSKIENĖ

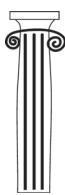
Vytauto Didžiojo universitetas

g.kazlauskiene@hmf.vdu.lt

Pagrindiniai žodžiai: *folklorinė SMS žinutė, sveikinimas, Kalėdos, Velykos, krikščioniškoji ir liaudiškoji šventė, karnavališkumas, leksika.*

Straipsnio objektas – Lietuvoje paplitusios SMS žinutės, siuntinėjamos sveikinant su Kalėdomis ar Velykomis. Analizuojami ne individualūs sveikinimų tekstai, skirti vienam konkrečiam adresatui, o tie, kuriuos galime laikyti folkloriniais kūrniais, t. y. sveikinimai, persiunčiant keliaujantys iš vieno adresato kitam ir tapę kolektyvine nuosavybe. Daugumas sveikinimų tekstų yra anoniminė kūryba, tačiau pasitaiko eilučių ar posmų, pasiskolintų iš daugiau ar mažiau žinomų poetų. Kaip žodinio meno kūriniai, dalis sveikinimų tekstų yra banalūs, lėkšti ar netgi atgrasūs, tačiau šiame straipsnyje estetinių kriterijų jiems netaikysime, o žvelgsime kaip į ženklų sistemą. Straipsnio tikslas – išskirti teksto elementus, liudijančius santykį su krikščioniškąja ar senesnėmis religinėmis tradicijomis. Analizuoti sveikinimai neblogai atspindi dabartinės visuomenės religinę sąmonę, leidžia išvelgti kai kuriuos masių mentaliteto dinamikos ypatumus. Tyrimo medžiaga imta iš Vytauto Didžiojo universiteto Etnologijos ir folkloristikos katedros archyvo (VDU ER), tačiau taupydami vietą šią santrumpą praleisime, tenkinsimės nurodydami rinkinio (pirmasis skaitmuo) ir užrašyto teksto (antrasis skaitmuo) numerius.

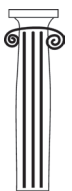
Sveikinimų paskirtis – su konkrečia švente susietų linkėjimų išsakymas. Kažkada linkėjimai buvo vienas iš religinės šventės ritualų. Linkėjimų prototipu būtų galima laikyti vieną iš babiloniečių akitu (Naujųjų metų) ceremonialo elementų – „likimų šventę“. Pasak M. Eliade's, jos metu sprendžiamas kiekvieno mėnesio, kiekvienos dienos „likimas“ (Eliade 1996, 57). Tradicinėje lietuvių kultūroje per kalendorines šventes sakomais linkėjimais taip pat siekta paveikti ateinančių metų ūkinę ir asmeninio gyvenimo sėkmę. Šiandieninė linkėjimų išraiška SMS sveikinimų tekstais ritualinės paskirties, be abejo, neturi. Sveikinimų siuntimas – tai simbolinė elgesio forma, atliekanti socialinės komunikacijos vaidmenį.

SMS sveikinimų struktūra dvejoja. Vienuose tenkinamasi tik prakalba, kurioje paprastai būna paminėtas šventės pavadinimas arba pavartojama viena kita sąvoka, leidžianti atpažinti šventę, pavyzdžiui: *Lai pulkas angelų nepagailės sėkmės, kalėdinis stebuklas visur tave lydės* (1296/93). Kitose – po prakalbos dar prikabinamas ir prierašas, tiesiai nurodantis, su kokia švente sveikinama: *Saulės zuikučių ir gražių margučių, / Pavasarinio vėjo ir lietaus niekadėjo, / Ryto rasos ir pavasarinės aušros... / Su Šventom Velykom!* (1825/74). Straipsnyje analizuosime tik prakalbos tekstus, nes prierašai neįvairuoja, yra stereotipiniai.

Pirmiausia pasiaiškinkime, ar SMS sveikinimuose atspindi krikščioniškasis šių švenčių turinys. Nors šventėmis pažymimi krikščionims svarbiausi Jėzaus Kristaus gyvenimo momentai, sveikinimų, kuriuose kalbama apie patį jo asmenį, nedaug. Kalėdiniuose sveikinimuose apsiribojama vaikelio / kūdikėlio / Kristaus gimimo konstatavimu: *Vaikeliiu gimusiam aukojom / Kilniausius jausmus mūsų širdžių* (1720/57); *Tegul užgimęs Kristus šiandien atneš tau laimę kiekvieną dieną.* (1292/31). Su religinėmis giesmėmis besisiejančiuose sveikinimuose evangeliniai Kristaus gimimo vaizdai kiek detalesni: *Tylią tylią naktį / Gimęs kūdikėlis iš Marijos glėbio tiesia rankes.* / *Mintimis nuskrisiu aš prie prakartėlės, / Atiduosiu Jėzui dovanas kuklias* (2078/145). Beje, pastebėtina, kad kai kuriuose sveikinimuose gimimo laikas – ne naktis, o rytas: *Atminkite vaikelį – mažą ir nekalną, / Kuris šį rytą mums visiems užgims* (1307/89). Šitoks laiko traktavimas gali būti aiškintinas dvejopai: viena vertus, sveikinimų kūrėjams ne itin rūpėjo kuo tiksliau perteikti evangelinę istoriją, o, kita vertus, įtakos galėjo turėti ir archetipinė tokių sąvokų kaip *rytas* ir *gimimas* (abi jos reiškia pradžią) koreliacija. Vėlykiniuose SMS sveikinimuose Jėzaus Kristaus įvardijimai dar retesni. Krikščioniškoji šventės prasmė dažniausiai išreiškiama dviejų žodžių *Jėzus / Kristus* ir *prisikelti / prisikėlimas* junginiu: *Kai kėlėsi Jėzus gyventi – tai tam, kad gyventų žmogus* (2021/13); *Su Jėzum kartu prisikelkim, Ir sielas palaima užlies* (2021/90); *Tegul Kristaus prisikėlimo šviesa aplanko visų Jūsų namus* (1917/45). Kiek dažniau vartojamas vienas žodis *Prisikėlimas*, paprastai rašomas iš didžiosios raidės. Krikščioniškąją, su Jėzumi Kristumi siejamą semantiką sveikinimuose jis išsaugo. Vienuose tekstuose jam suteikiama apibendrinta pakylėtos dvasinės būsenos reikšmė: *Linkim jums palaiminto Prisikėlimo* (2021/30); *Šviesaus Prisikėlimo sieloje Šv. Velykų rytą* (2021/42). Kituose šis žodis eina religinę šventės simboliką primenančiu epitetu: teka *Prisikėlimo saulė* (2021/83); Velykos žmonėms atneša *Prisikėlimo dovaną* (2021/169). Dažnas *prisikėlimo* sąvokos vartojimas rodo polinkį į kalbos abstrahavimą.

Kas dar signalizuoja apie krikščionišką švenčių pobūdį? Kalėdiniuose sveikinimuose pasitaiko Kalėdų žvaigždės, suvoktinės kaip Betliejaus žvaigždė, paminėjimų: *Prieš daugelį metų sužibus žvaigždė / Šiandieną jau virtus švente. / Kokiam gi bebūtum pasaulio krašte, / Jinai aplankys ir tave* (2078/131). Vis dėlto žvaigždė / žvaigždės kur kas dažniau yra tiesiog nakties fono detalės, su krikščioniškąja simbolika neturinčios jokio ryšio. Vėlykiniuose sveikinimuose mėgstamas iš vėlykinių giesmių perimtas šios šventės džiaugsmą perteikiantis jaustukas *aleliuja*: *Aleliuja*

aleliuja, Jau Velykos netoli. Aleliuja aleliuja, Susitikime visi (2021/79); *Te skambus Velykų Aleliuja / Uždega naujas, šviesias viltis* (2021/102). Iš esmės – tai yra visi specifiniai konkrečios šventės krikščionišką prigimtį primenantys ženklai.

Tačiau dar galima kalbėti apie universalesnius krikščioniškus vaizdinius, aptinkamus ir kalėdiniuose, ir velykiniuose sveikinimų tekstuose. Populiariausias iš jų – angelas. Kalėdiniuose tekstuose angelų pasirodymas žemėje reiškia prasidėjusį sakralųjį šventės laiką: *Kalėdų naktį apsilanko balti gražūs angelai* (2078/141). Būdingiausias jų pasirodymo motyvas – muzikinis. Angelai gieda: *Tai angelai Kalėdų naktį / Pragydo žemėj nelauktai!* (1791/8) arba groja: *Atsistojęs prie Šv. Kalėdų medžio / Sniego angelas pravirkdė savo fleitą* (2078/150). Susitikimo su angelu potyris gali būti ne tik dvasinis: *Tai angelas basas ateina į širdį* (1304/112), bet ir kūniškas: *Kai mažas angeliukas prisiglaus prie lūpų* (791/150). Linkėjimuose akcentuojamos angelo kaip globėjo, džiaugsmo ir ramybės nešėjo ir net laimintojo funkcijos. Be angelo, sveikinimuose gana dažnai minimi ir varpai. Priešingai nei angelo, varpų vaizdinys kur kas dažnesnis velykiniuose tekstuose. Tik varpų traktuotė ne tokia įvairi. Vyraujanti semantinė jų reikšmė – varpai yra laimės ir džiaugsmo skleidejai: *Tegul Šventų Velykų varpo dūžiai širdy palieka laimę amžinai* (1917/42); *Lyg kristolas tyras varpų skambesys / Tuoį džiugią naujieną visiems pasakys* (2021/168).

Taigi krikščioniškas švenčių turinys atspindimas akcentuojant skiriamuosius konkrečių švenčių elementus – tam pakanka pateikti bendrinį (*vaikelis / kūdikėlis*) ar tikrinį (*Jėzus / Kristus*) Dievo sūnaus įvardijimus ir nurodyti su švente siejamą jo gyvenimo momentą. Su krikščioniškuoju pasaulėvaizdžiu sietinos ir *žvaigždės, angelo, varpo, aleliuja* sąvokos – šie žodžiai priklauso aukštajai, į dangaus sferą nukreiptai leksikai, o dažnas jų vartojimas yra susijęs su retorinėmis tradicijomis sakralųjį švenčių išgyvenimą perteikti pakylėta kalba.

Žinoma, kad „bet kokioje kultūroje, keičiantis religijai, keičiasi ir švenčių prasmė, tačiau išlieka senieji ritualai, virtę tiesiog papročiais“ (Beresnevičius 1997, 210). Kalėdų ir Velykų šventimo papročius, perimtus iš lietuvių ikikrikščioniškų kalendorinių švenčių, primena kalba apie Kūčių vakarą ir velykinius margučius. Kūčių paminėjimai ne itin gausūs. Kūčių vakaras / vakarienė apibūdinami kaip ramybės, susitaikymo metas, kas atitinka tradicinę šios šventės traktuotę: *Tegul visas Jūsų gyvenimas būna / Ramus – kaip Kūčių vakaras* (1307/113); *Uždekime žvakes ir tyliai prisilieskim / Prie Švento Kūčių stalo vakare. / Be pykčio, be skriaudos, / Su tyluma susėskim* (1791/147). Užtat margučių tema – labai išplėtotą.

Margučiai pasitelkiami įvairiausiems šventės aspektams išryškinti. Margutis sveikinimuose – būdinga velykinė dovana, kurios simbolika leidžia jį panaudoti patiemis įvairiausiems linkėjimams: *Dovanoju tau margutį, kad saulė šviestų, kad visos bėdos išsilakstytų, vien tik laimė pasiliktų* (2021/104). Išmoningesni sveikinimai, kuriuose linkėjimai susiejami su margučių spalvomis: *Šventų Velykų proga dovanoju po margutį. Žalią – simbolį stiprybės, melsvą – santaikos, ramybės, o raudoną – nuo širdies meilės simbolį, vilties* (1505/4); *Jau Velykos štai atėjo ir margučiai atriedėjo. Džiaugsmo linki jums geltonas, meilės žada jums raudonas, žalias sako – būkit lai-*

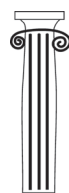

mingi, mėlynas – išlikit ištvėringi (2021/179). Tradiciniai margučių spalvų aiškinimai ne visais atvejais sutampa su pateiktaisiais sveikinimuose, tačiau pati tendencija spalvai suteikti tam tikrą reikšmę juose yra išsaugota. Atspindėta sveikinimų tekstuose ir senovinė margučių daužymo tradicija: *Kai saulutė patekės, tuoj margučiai išriedės – kaukšt į šoną, bumt į lukštą, kas tvirtesnis, tas nedūžta* (2021/109).

Gana ryškūs yra sveikinimų vaizdai, susiję su vaikiškaisiais šventės aspektais. Minėtinas tradicinis Velykės / Velykų bobutės, paryčiui geriems vaikams atnešančios margutį dovanų, personažas, tik SMS sveikinimuose bobutė apdovanoja visus – ne vien vaikus: *Su Velykų bobute šįryt buvom susitikę, nešė rankoj ji margutį. Apskritutį, nedidutį, sakė laimė jos delnuos ir ji Jums ją dovanos!* (1917/41); *Aš – Velykinė bobutė, dovanuju po margutį* (2021/192). Velykės personažą atgaivinant, beje, gerokai prisidėjo lietuvių vaikų poetai, nes atgautos nepriklausomybės laikotarpiu pasirodė nemažai velykinių eilėraščių vaikams. Minimi sveikinimuose ir kiškučiai / zuikučiai, senuosiuose lietuvių velykiniuose papročiuose nefigūravę, tačiau žinomi kaip lietuvių vaikų mitologijos būtybės – pakanka prisiminti vaikų tikėjimus, kad kiškis per suaugusiuosius perduoda mažiesiems lauktuvių. Kaip velykiniai personažai kiškučiai / zuikučiai pirmiausia atsirado vaikų poezijoje ir iš jos pateko į sveikinimus. Be to, įtakos šių personažų atsiradimui galėjo turėti ir globalizacijos sąlygotas kitų tautų tradicijų perėmimas. Apskritai reikėtų pažymėti, kad daliai velykinių SMS būdingos vaikiškos intonacijos, kartais paliekančios infantiliško, mažybiniais žodžiais perkrauto teksto įspūdį: *Zuikučiai po pievas / Ridens margučius / Ir laimės atneš į Tavo namučius* (2021/62); *Tarsi Velykų kiaušinukai tebus pūsti tavo žandukai. Lai saulė tau bučiuos nosytę, kai tu prabusi Velykų rytą* (2021/150). Susiduriame su neįprastu folkloriniu reiškiniu. Tradicinėje kultūroje žinomas ne vienas atvejis, kada suaugusiųjų folklorui priskiriami reiškiniai pereina į vaikų folklorą, ir tai yra vertinama kaip degradacija. Velykiniuose sveikinimuose susiduriame su priešinga situacija – vaikų folkloro ir literatūros personažai bei atskiri kalbinės formos ypatumai perkelti į suaugusiųjų siuntinėjamus SMS tekstus.

Apskritai SMS sveikinimai atspindi nūdienę Velykų šventės padėtį Lietuvoje. Krikščionišką religinį Velykų šventės turinį pamažu išstumia liaudiškoji margučių šventė. Tai liudija sveikinimų kalboje įsigalėjusios *kiaušinio / margučio* sąvokos. Su vaikų kultūra sietinų *Velykės / Velykų bobutės* bei *kiškučių / zuikučių* sąvokų atsiradimas ir vienur kitur pastebimas polinkis vartoti mažybinės žodžių formas rodo tendenciją vaikiškuosius šventės aspektus perkelti į bendrąją šventės erdvę. Dera pažymėti, kad velykinių SMS sveikinimų, atspindinčių ikikrikščionišką papročių klodą, reikšminiai žodžiai, sakytume, priklauso neutraliajai leksikai. Palyginti su atstovaujančiais krikščioniškajai kultūrai, jie yra konkretesni ir labiau susiję su žemės sfera.

Kalbėdami apie SMS sveikinimuose atspindimas vietinės Kalėdų šventimo tradicijas, nepaminėjome Kalėdų Senelio. Iš tiesų sveikinimuose vaizduojamas Kalėdų Senelis į senojoje lietuvių tradicijoje žinomą personažą yra panašus tik vardu ir apibendrinta funkcija – ateina su dovanomis. Sveikinimuose detalizuojant Kalėdų Senelio paveikslą, ryškesni yra iš sovietmečio laikų prisimenami arba iš televizinių

reklamų, atstovaujančių kosmopolitinei Vakarų kultūrai, perimti bruožai: dovanas dalija tik geriems, atneša jas įlisdamas per kamina.

Trečias su religine patirtimi susijęs tekstinių ženklų klodas yra archajiškiausias ir universaliausias. Nors ir neturėdami ritualinės funkcijos, sveikinimai yra išsaugoję kai kuriuos ritualinės formos elementus, tik, pabrėžtina, patys sveikinimų kūrėjai nesuvokia archajiškos tų elementų kilmės, nežino buvusios paskirties ir naudojasi jais nesąmoningai, tiesiog kaip paveldėta tradicija. Atkreipsime dėmesį tik į vieną grupę tekstinių ženklų, kažkada reiškusių šventybės buvimą. Tai yra šviesos semantišiam laukui priskirtina leksika. Vladimiras Toporovas teigia, kad vizualinėje sferoje šventybės buvimas atpažįstamas pagal tokius požymius kaip žerėjimas, švytėjimas, auksinė ar skaisčiai raudona (purpurinė) spalva. Prisimintina, kad indoeuropietiškos kilmės žodžiai *šventas* ir *šviesus* yra giminiški (Tonopob 1988, 37).

Velykos vadinamos *šviesiausiaja švente* (1832/127), o pagrindiniai šviesos skleidėjai sveikinimuose yra iš gamtinės aplinkos – rytas / saulė / spinduliai: *Kelkis rytą ankstyvą, Saulė jau žadina viską, kas gyva* (1784/19); *Vėlykų saulutė per žemę riedėjo* (1790/58); *Saulės spinduliai jau nušvietė padangę* (1066/74). Būdingiausi kalėdinės šviesos gamtiniai šaltiniai yra sniegas / snaižės / šerkšnas: *Vėjai plėšia lapus, neša baltąjį sniegą* (1280/113); *Su mažute balta snaige* (1791/151); *Kalėdos alsuoja į langą šerkšnu* (1791/10). Iš šviesą skleidžiančių buities daiktų išskirtina žvakė: *Uždekime kiekvienas žvakę gerumo meilės ir vilties* (1832/123). Šviesos intensyvumą mėgstama sustiprinti brangiųjų metalų spindesiu, iš kurių auksas yra palyginti nedažnai pasitaikantis: *Ir pateka auksinis Vėlykų rytas* (1720/20), o sidabras – itin populiarus. Daugiausia sidabrinio gamtos spindėjimo per Kalėdas: *Linkiu, kad tavosios Kalėdos pažirtu sniegu sidabriniau* (1505/17); *Ir medžių šerkšnas spindi mėnesienoj sidabru* (1791/21); *pušies šakelė saulės sidabru nušvitus* (1304/144, bet pasitaiko ir švenčiant Velykas – linkima *sidabrinio katinuko* (1808/28). Esama ir krikščolinio šviesos mirguliavimo: Kalėdos ateina *Per baltą krikštolinį taką* (1296/92); per Velykas sveikinama *Su spindinčia krikštolo ryto rasa* (2021/183); be kitokių gėrybių, linkima kad Vėlykų šventė dovanotų ir *krikštolinį lietų* (2021/77). Suliejant vizualinius ir akustinius įspūdžius, sidabras ir krikštolas panaudojami varpų idealizacijai: *Suskambo Vėlykų varpai sidabriniai – / Šviesiau bus krūtinėj, laukuos ir gimtinėj* (2021/69); *Artėja lauktoji šviesi valanda: / Lyg krikštolas tyras varpų skambesys / Tuoj džiugią naujieną visiems pasakys* (2021/168).

Atkreiptinas dėmesys, kad sveikinimų tekstuose mėgstama sutelkti po dvi ar kelias su šviesa susijusias sąvokas. Tai gali būti šviesos savybės perteikiantis būdvardis, savaime šviesų ar spindintį objektą žymintis daiktavardis, tam tikrą šviesos sklaidimo būdą nurodantis veiksmažodis ir jo vediniai (*varpai sidabriniai, pažirtų sniegu sidabriniau, šerkšnas spindi mėnesienoj sidabru, spindinčia krikštolo ryto rasa*).

Žmogaus išgyvenamas šventės sakralumas perteikiamas į vienumą sujungiant šviesos ir širdies simboliką. Štai Kūčių vakaro palinkėjimas: *Uždekime širdy po šventinę žvakutę* (1791/147), kalėdiniame sveikinime rašoma: *Tegul širdis spindi gerumu ir meile* (1296/90), o velykiniame tekste, natūralu, atsiranda saulės įvaizdis: *Saulės spindulio į širdį, Nešančio džiaugsmingą viltį!* (1297/104).

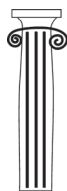
Tiek krikščioniškąjį švenčių turinį perteikianti leksika, tiek ir iš archajiškųjų ritualų paveldėta šviesos leksika priklauso aukštajai kalbai. Tačiau pastebėtini ir skirtumai. Sveikinimuose vyraujančios krikščioniškojo klando sąvokos yra orientuotos į viršų – dangaus sferą. Šviesos semantikai priskirtina leksika universalesnė, ir tai matyti iš pasaulėvaizdį atspindinčių pagrindinių leksemų. Išskirtinos gamtinės aplinkos (*saulė, spindulys, rasa, sniegas, šerkšnas*), brangiųjų medžiagų (*auksas, sidabras, kristolas*), namų buities (*žvakės*) sąvokos. Svarbūs yra šviesa nutviekstos augalijos paminėjimai, jie dažniausiai konkretūs ir įvairuojantys. Į šviesos semantinį lauką įtraukiamas ir žmogus, paprastai įvardijamas metonimiškai – vartojant sąvoką *širdis*.

Aptarti sveikinimai savo stilistika iš esmės nesiskiria nuo atvirukuose rašomų kalėdinių ir velykinių sveikinimų, tačiau esama ir iš esmės kitokių. Naujas sveikinimų sklaidos būdas lėmė ir naujos stilistikos tekstų atsiradimą. Taigi pereiname prie komiškųjų SMS žinučių. Juoko amplitudė jose – nuo švelnaus humoro iki šokiruojančio grotesko. Čia vaizduojamas pasaulis sudaro opoziciją jau pristatytų sveikinimų pasauliui. Konstruojamas jis, laikantis karnavalo principų. Ir Kalėdos, ir Velykos šiuose sveikinimuose traktuojamos kaip visos liaudies šventės, kuriose svarbiausia yra patenkinti du kūno poreikius – maitinimosi ir seksualinį. Pagrindiniais švenčių ženklais tampa valgiai ir gėrimai. Jų įvardijimai konkretūs, atspindintys dabartinius vaišių stalo dengimo papročius. Yra sveikinimų, sukurtų pagal tą patį modelį, pakeičiant tik maisto produktus ir šventės pavadinimą. *Eglė, sniegas ir lemputės. / Kalakutas ir šakutės. / Tortas, žvakės, skrandžio bėdos. / Visa tai yra Kalėdos!* (1298/61), *Vaisių stalas ir bonkutė, skanus tortas ir silkutė, galvos skausmas, skrandžio ydos... Tai vadinasi Velykos* (2021/157).

Atpažįstama sveikinimuose ir karnavalinė *sacra parodia* tradicija. Religinis dvasinio išganymo motyvas keičiamas pagiriojimosi motyvu: *Ar Velykos ar Kalėdos, man vis tiek tos pačios bėdos. / Kristus gimsta arba kelias, aš vargstu vis prie taurelės. / Jeigu prigeriu lig soties, tenka sunkiai pagiriotis, / Ir kada išaušta rytas, trokštu būti išganytas, / O išganymas, kaip žinot, vėl degtinė arba vynas, / Kai tik juos burna praryja, kūnas ir dvasia atgyja! / Su šventėm!* (1302/33). Komiškas efektas pasiekiamas sumaišant du stilius – aukštąjį, pagrįstą krikščioniškąja leksika (*Kristus, išganymas*), ir žemąjį, fiksuojantį girtavimo realijas (*degtinė, vynas, burna praryja, sunkiai pagiriotis*).

Nesaikingo vaišinimosi vaizdai piešiami žmones pakeičiant gyvūnais: *Tvarte žiurkės ruošia puotą, girtas zuikis graužia šluotą. Vištos laksto visos plikos, visiems gera, nes Velykos!!!* (2021/120). Prisidengus gyvūnų kaukėmis, parodoma švenčiančiųjų agresija: *Eina kiškis takučiu su Velykų margučiu! Neilgai kiškutis ėjo, jam į galvą vilkas dėjo ir užstatė jam mažutį, gražų ant akies margutį* (2021/49).

Karnavalinės šventės centre – karnavalo karaliaus paskelbimas, šlovinimas ir galiausiai nuvainikavimas. Sveikinimuose šiuos vaidmenis atlieka Kalėdų Senelis / Senis Šaltis ir Velykų bobutė. Bendras jų bruožas – abu jie įjungti į visuotinį girtavimą: *Jei su savim turi bonkutę, nepamiršk pasikviesti Velykų bobutę* (2021/186), Ka-

lėdų senis žvejo batais, / O rogės jo – guminiais ratais, / Sušlapęs dovanų maišelis, / O senis girtas kaip paršelis (1790/73). Pagrindines savo funkcijas abu jie atlieka, tačiau tai parodoma tyčia paneigiant tradicinės vertybines nuostatas ar sąmoningai vulgarizuojant. Antai senis pyksta ant sveikinimo asmens už tai, kad šis buvo geras: *Labas, čia aš – Kalėdų Senis! Ar buvai geras? Ar neapgaušinėjai? Ar nevogei? Tai, blyn, tada pradėk, nes aš tau amžinai dovanų nenešiosiu!* (1066/56). Arba dovanų atnešimas – obsceniškas: *Lipa senis jau ant stogo, tuoj į kaminą kakos, jeigu buvot negerį, neišvengsit dovanos* (1296/94).

Verčiant pasaulį aukštybų kojom, dvasinių dalykų adoravimą keičia fiziologinės ir ypač – seksualinės užuominos. Velykiniuose sveikinimuose dėl semantinio daugiareikšmiškumo labai pamėgtas žodis *kiaušiniai*. Ryškinant seksualinę šio žodžio reikšmę, parodijuojamas vaikų folkloras: *Du gaideliai žirnius kūrė, jų kiaušiniai susidūrė. Pirmą dieną mėlynavo, antrą dieną pažaliavo. Mainėsi visom spalvom – su Velykom, su Šventom!* (2021/32). Dviprasmybėmis žaidžiama ir kalbant apie Velykų bobutę: kad nepritrūktų kiaušinių, ji kartu savim vedasi ir *dieduką*: *Velykų bobutei sutrūko terbutė, Pabiro ant žemės bobutės margučiai, Nuo šiol ji vedžiojas dieduką kartu, Kad būt po ranka jai kiaušiniai bent du* (2021/50). O štai tekstą grindžiant vien žodžio *kiaušinis* pakartojimais, komizmas kuriamas išryškinant net kelias galimas šio žodžio prasmes: *Atėjo kiaušinis pas kitą kiaušinį ir davė kiaušinis į galvą kiaušiniui, bet šitas kiaušinis nebuvo kiaušinis ir davė kiaušinis atgal į kiaušinius* (2021/112).

Tradicinėje kultūroje senų žmonių seksualumas vertintas kaip anomalija, taigi karnavaliniam komizmui jis labai tinkamas objektas. Karnavalo karaliaus nuvainikavimu sveikinimuose, ko gero, galima laikyti Kalėdų Senelio / Senio Šalčio seksualinės nesėkmės, kurių pati nekalčiausia yra perimta iš sovietmečio naujamečio folkloro: Senį išduoda palydovė Snieguolė. Šiandien šokiruojama kur kas drastiškesniu nuvainikavimu. Yra sveikinimų, kuriuose, vartojant nešvankią žargoninę leksiką, kalbama apie homoseksualų išprievartavimą: *Kažkas išlaužė senio Šalčio gryčią, išdulkinio jo elnių ir telyčią, nulaužė eglę šalia kelio, padarė pydaru senelį. Štai kas būna su diedais, kurie vaikšto vakarais* (1066/60).

Karnavalizuotų sveikinimų atsiradimas liudija, kad nutrinamos ribos tarp *sacrum* ir *profanum*. Kalendorinių švenčių kulminacija yra chaoso įveikimas ir pasaulio atgimimas. Ar karnavališkieji sveikinimų tekstai, atspindintys nevaržomą chtoniškosios vaizduotės siautėjimą, rodo dabartinės visuomenės nesusivokimą ir tikrosios šventės nuosmukį? Greičiausiai ne. Sąmoninga sakralumo profanacija nėra naujas, tik mūsų laikams būdingas reiškinys. M. Bachtinas rašo: „Viduramžiais iš esmės beveik kiekviena bažnytinė šventė turėjo savo liaudišką aikštės karnavalo pusę“ (Bachtin 1996, 153). Vis dėlto reikia pripažinti, jog oficialioji ir karnavalinė šventės (kiekviena) turėjo savo erdvę – viena šventyklos, kita aikštės, o mobiliojo telefono ekrane erdvių skirtumai pranyksta. Komiškųjų SMS sveikinimų žodynas visiškai atitinka vadinamąją karnavalo aikštės kalbą: operuojama konkrečiomis maitinimosi / girtavimo bei sekso sferai priklausančiomis sąvokomis, ypač išskiriant žaidimą žodžio *kiaušinis* daugiareikšmiškumu, nevengiama vulgarizmų ir žargonizmų.

Taigi SMS žinutėmis keliaujančiuose sveikinimuose su krikščioniškosiomis kalendorinėmis šventėmis atsispindi keliasluoksnis religinis šių švenčių turinys: pirma, operuojama krikščioniškomis realijomis, antra, esama vaizdinių, žyminčių papročius, perimtus iš ikikrikščioniškojo laikotarpio, trečia, išvelgiami ir universalūs archajiškosios ritualinės formos elementai, ypač – šviesos semantiniam laukui priskirtina leksika. Minėti religinio pasaulėvaizdžio sluoksniai išskirti atsižvelgiant į skirtingas juos reprezentuojančias sąvokas, o sąvokos priklauso aukštajai ar neutraliajai leksikai.

Reikia konstatuoti, kad dalyje sveikinimų tekstų dalyje užmirštas krikščioniškas religinis švenčių pagrindas. Nemažai velykinių sveikinimų rodo, kad ši šventė virsta margučių švente. O komiškaisiais Kalėdų ir Velykų sveikinimais kuriamas karnavalizuotas šventės vaizdas reiškia sąmoningą sakralumo profanaciją. Tai atspindi ir žemoji leksika bei kartkartėmis pasitaikantis parodinis žemosios ir aukštosios leksikos suliejimas.

Šaltiniai ir literatūra

- Bachtin M. *Dostojevskio poetikos problemos*. Vilnius: Baltos lankos, 1996.
Beresnevičius G. *Religijotyros įvadas*. Vilnius: Aidai, 1997.
Eliade M. *Amžinojo sugrįžimo mitas*. Vilnius: Mintis, 1996.
Топоров В. О ритуале. Введение в проблематику. *Архаический ритуал в раннелитературных памятниках*. Москва: Наука, 1988.

Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė

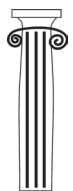
RELIGINIS TURINYS IR JO PROFANACIJA ŠIUOLAIKINIUOSE KALĖDINIUOSE IR VELYKINIUOSE SVEIKINIMUOSE: FOLKLORINIŲ SMS ŽINUČIŲ ANALIZĖ

Santrauka

Pagrindiniai žodžiai: folklorinė SMS žinutė, sveikinimas, Kalėdos, Velykos, krikščioniškoji ir liaudiškoji šventė, karnavališkumas, leksika.

Straipsnyje analizuojami folklorinio pobūdžio kalėdiniai ir velykiniai lietuvių sveikinimai, siunčiami SMS žinutėmis.

Rimto turinio žinutėse išskiriami trys tekstinių ženklų klodai. 1) Su krikščioniškuoju pasaulėvaizdžiu yra siejami Dievo sūnaus įvardijimai (*vaikelis / kūdikėlis, Jėzus Kristus*) bei *žvaigždės, angelo, varpo, aleliuja* sąvokos. 2) Ikikrikščioniškąją švenčių kloadą atspindi žinutėse įsigalėjusios *kiaušinio / margučio, Velykų bobutės, kiškučių* sąvokos. 3) Aptariant paveldėtus ritualinės formos elementus, kuriais žinučių kūrėjai naudojasi nesąmoningai, analizuojama šviesos semantiniam laukui priskirtina leksika.

Komiškuose sveikinimuose pasaulis konstruojamas laikantis karnavalo principų. Pagrindiniais švenčių ženklais tampa valgiai ir gėrimai. Karnavalo karaliaus funkcijas atlieka Kalėdų Senelis / Senis Šaltis ir Velykų bobutė. Žinučių kalba atitinka karnavalo aikštės kalbą: operuojama maitinimosi / girtavimo bei sekso sferai priklausančiomis sąvokomis, ypač išskiriant žaidimą žodžio *kiaušinis* daugiareikšmiškumu, nevengiama vulgarizmų ir žargonizmų.

Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė

RELIGIOUS CONTENT AND ITS PROFANATION IN CONTEMPORARY CHRISTMAS AND EASTER GREETINGS: A FOLKLORISTIC ANALYSIS OF SMS TEXT MESSAGES

Summary

Keywords: *folkloristic SMS text message, greeting, Christmas, Easter, Christian and folk festival, principles of the carnival, lexis.*

This article focuses on contemporary Lithuanian Christmas and Easter greetings of the folkloristic character that are being sent as SMS.

In the text messages containing serious content, three layers of textual codes might be identified. 1) Names of the Son of God (*little child / baby, Jesus Christ*) and the notions of *the star, an angel, a bell and halleluiah* are related to the Christian worldview. 2) Well-established notions of *an egg / Easter egg, Velykų bobutė* (“Easter Grandmother”) and *bunnies* reflect the pre-Christian layer of the festivals. 3) Discussion of elements of ritual forms that creators of messages use unconsciously comprises an analysis of the lexicon attributed to the semantic field associated with light.

In comic greetings, the world is being built according to the principles of the carnival. The main signs of the festivals are food and drinks. The role of the king of the carnival is played by *Kalėdų Senelis* (Santa Claus or “Grandfather Christmas”) / *Senis Šaltis* (“Grandfather Frost”) and *Velykų bobutė* (“Easter Grandmother”). The language of SMS text messages corresponds to the language of the carnival square: notions related to the spheres of eating / hard-drinking and sex are used, play with the polysemy of the word egg is accented, and vulgar jargon and slang are adopted.

